

29/1/17

מהם הגורמים העיקריים המשפיעים על היצוא של ישראל ומהי תרומתם לפעילות?

אריה טל

על פי אומדן נתוני החשבונאות הלאומית על ידי הלמ"ס, שהתפרסם בסוף חודש דצמבר 2016, יצוא הסחורות והשירותים של ישראל הסתכם בשנת 2016 בכ-369 מיליארד ₪. בשנים האחרונות התמתנה מאוד הצמיחה של יצוא הסחורות והשירותים של ישראל, שעלה במונחים שנתיים ריאליים בכ-1.8 אחוזים בלבד בשנים 2010-2016. שיעור צמיחה זה נמוך מזה של נפח הסחר העולמי, שעלה בכ-4 אחוזים לשנה במהלך התקופה דלעיל וכ-3.5 אחוזים במדינות ה-OECD. בשנת 2016, יצוא השירותים היווה כ-42 אחוזים מסך היצוא של סחורות ושירותים ויצוא הסחורות כ-58 אחוזים.

המגמות בשנים האחרונות מצביעות על חולשה ביצוא הסחורות, שירד בכ-0.8 אחוזים לשנה במוצע (במונחים ריאליים) במהלך 2010-2016, בעוד שביצוא השירותים הייתה עלייה ריאלית שנתיית ממוצעת של כ-6.6 אחוזים. במילים אחרות, המגמה הנוכחית מצביעה על שינוי של ממש בהרכב היצוא של ישראל, תוך ירידת חלקו היחסי של יצוא הסחורות ועליית יצוא השירותים.

לא מן הנמנע שמגמות אלו משקפות את הקושי היחסי בעשיית עסקים בישראל וכן השפעות של שינויים במדיניות מיסוי והטבות להשקעות. קושי בעשיית עסקים עלול להביא להסטת הצמיחה של חברות תעשייתיות ישראליות בענפים שונים אל מחוץ לישראל. לעומת זאת תחום יצוא השירותים, שיחסית איננו דורש היקפים גדולים של השקעות במכונות וציוד, וגמיש יותר לשינויים, ערוך ככל הנראה במידה רבה יותר לצמיחה בתנאים העסקיים של ישראל, שבמסגרתן דירוג של מדד קלות עשיית העסקים הורע במהלך השנים עד למספר 52 בעולם.

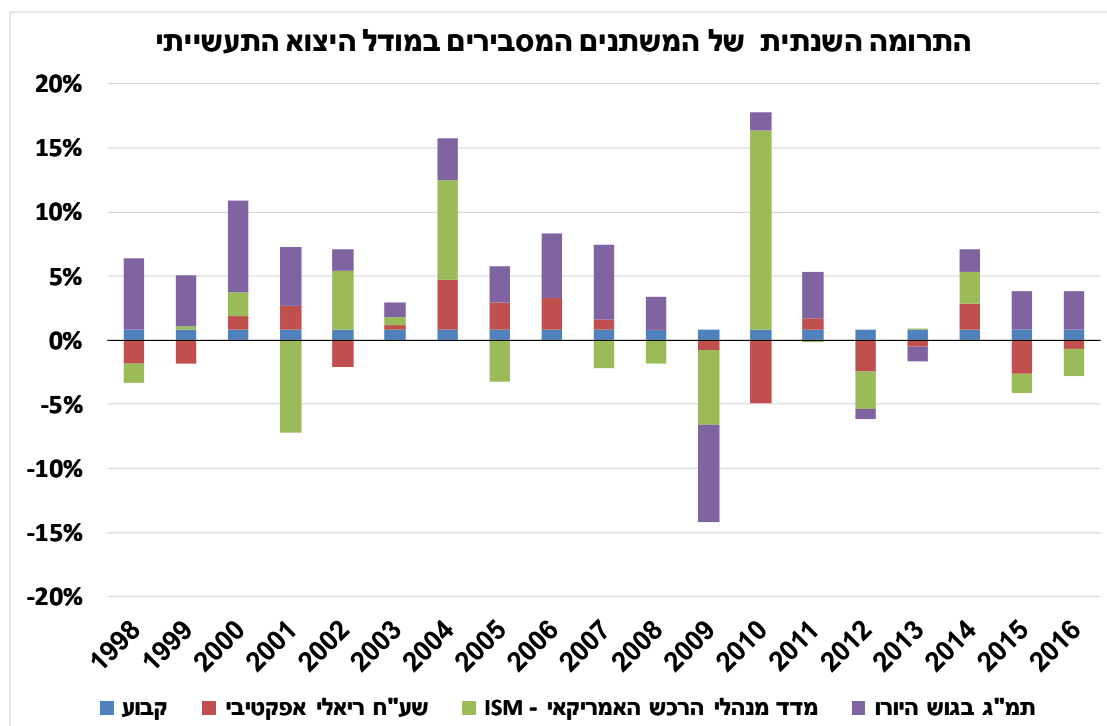
הרכיב הגדול ביותר של יצוא הסחורות בישראל הוא היצוא התעשייתי (ללא יהלומים) המהווה כ-84 אחוזים (נתוני 2016) מיצוא הסחורות. ענפי התעשייה העיקריים הם מחשבים וציוד טכנולוגי אחר (לרבות ציוד רפואי ורכיבים אלקטרוניים), כימיקלים, תרופות ומוצרי מתכת.

במשוואת היצוא התעשייתי של ישראל המשתנה המוסבר הוא שיעור השינוי הרבעוני הריאלי ביצוא (ללא יהלומים). מקור נתון זה הוא נתוני החשבונאות הלאומית של ישראל, כאשר תקופת המדגם היא בין הרביע הרביעי בשנת 2006 ועד הרביע השני ב-2016. המשוואה כוללת שלושה משתנים מסבירים: שער החליפין הריאלי אפקטיבי של ישראל (בפיגור של שמונה רביעים), מדד מנהלי הרכש (ISM) בענפי התעשייה של ארה"ב (בפיגור של רביע אחד), ושיעור השינוי בתוצר בגוש היורו (בפיגור של רביע אחד).

$$d\log(r_export) = 0.01 - 0.4(d\log(reer(-8))) + 0.39(d\log(uspmi(-1))) + 1.73(d\log(EAgdp(-1)))$$

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
Constant	0.01	0.01	1.46	0.15
REER	-0.40	0.25	-1.62	0.11
US PMI	0.39	0.08	5.01	0.00
Euro area GDP	1.73	0.80	2.20	0.03

בתרשים הבא ניתן לראות את התרומה השנתית (ע"פ נתונים רבעוניים במונחי שיעור שינוי שנתי ממוצעים) כי משתני הפעילות הכלכלית, ענפי התעשייה בארה"ב והתוצר בגוש היורו, המשקפים את הביקושים העולמיים, משפיעים לחיוב על הביקוש למוצרים ישראלים. בנוסף, שער החליפין של השקל, אחד המשתנים המשפיעים על מידת התחרותיות של ישראל, "תרם" באופן שלילי לצמיחת היצוא התעשייתי בחמש מתוך שבע השנים האחרונות (על פי המודל, תיסוף בשער החליפין יגרום לירידה ביצוא בטווח הבינוני). ואילו בשנים 2001-2007, בהן המטבע התאפיין במגמה של פחות, היצוא התעשייתי הושפע לחיוב. במבט כולל, ניתן לראות כי ההשפעה של הצמיחה העולמית רבה יותר על היצוא התעשייתי ביחס להשפעת שער החליפין של השקל.

מדד טיב ההתאמה (R^2) של המודל מעיד כי מידת ההסבר של המשתנה המוסבר על ידי המשתנים המסבירים היא 54%, והרגרסיה עצמה מובהקת. מדד טיב ההתאמה המתוקן ($Adjusted R^2$) קרובה מאד למדד המקורי, דבר אשר עשוי להעיד כי לא קיימים משתנים שאינם רלוונטיים במודל. בניתוחינו מצאנו משתנים כלכליים מובהקים

נוספים המשפיעים על היצוא של ישראל, ביניהם מדד ה-VIX (תנודתיות) של ה-S&P 500 ויחס מחירי היצוא התעשייתי של ישראל\מחירי היצוא התעשייתי בעולם.

בחינת נתוני העבר מלמדת כי יצוא הסחורות בענפי התעשייה רשם צמיחה שלילית בשנים 2015 ו-2016, לאחר שנתיים של צמיחה חיובית. הגורמים העיקריים שהשפיעו על החולשה ביצוא הסחורות בשנתיים האחרונות היו החולשה בביקושים החיצוניים, ההשפעה המצטברת של התיסוף הריאלי של השקל, וככל הנראה, אף שזה לא נכלל במודל, הריכוזיות בענפי היצוא המרכזיים של ישראל בתחומים שנפגעו מהרעה משמעותית בתנאים העולמיים כמו דשנים.

לעומת זאת, יצוא השירותים היה אחד ממנועי הצמיחה של המשק בשנים האחרונות, ולאור החולשה המתמשכת ביצוא הסחורות, הוא היה הגורם העיקרי שתמך בהמשך גידול של היצוא בשנים האחרונות. בתחום יצוא השירותים, יש משקל גדול ליצוא "שירותים אחרים" מהווים כ-83% מסך יצוא השירותים. יצוא "שירותים אחרים" כולל שירותי מחשוב, שירותי תוכנה, שירותים למסחר, שירותי הנדסה, שירותי מו"פ ועוד. נתונים אלו אינם כוללים רכיבים תנודתיים כגון חברות הזנק, ונתוני שירותי תיירות המושפעים בעיקר משינויים בסיכונים הגיאופוליטיים.

במהלך 2011-2016, רכיב יצוא "שירותים אחרים" צמח בשיעור גבוה יותר ביחס לסך יצוא השירותים בפרט של 0.7% בממוצע לשנה. אחד ממנועי הצמיחה של רכיב זה הוא יצוא שירותי ההייטק (כולל מחשוב, תוכנה ומו"פ). שירותי ההייטק הם כמחצית מסך יצוא השירותים והם מובילים את הצמיחה.

במשוואת יצוא "שירותים אחרים", המשתנה המוסבר הוא שיעור השינוי הריאלי של יצוא "שירותים אחרים" שמגיעים מתוך נתוני החשבונאות הלאומית הרבעוניים. מודל תחזית יצוא "שירותים אחרים" מתבסס על רגרסיה ליניארית בשיטת OLS (Ordinary Least Squares), ומטרתו היא לאמוד את שיעור השינוי הרבעוני (רבע מול רבע קודם) בנתוני יצוא "שירותים אחרים". תקופת המדגם היא בין הרביע השני בשנת 2006 ועד הרביע השלישי ב-2016.

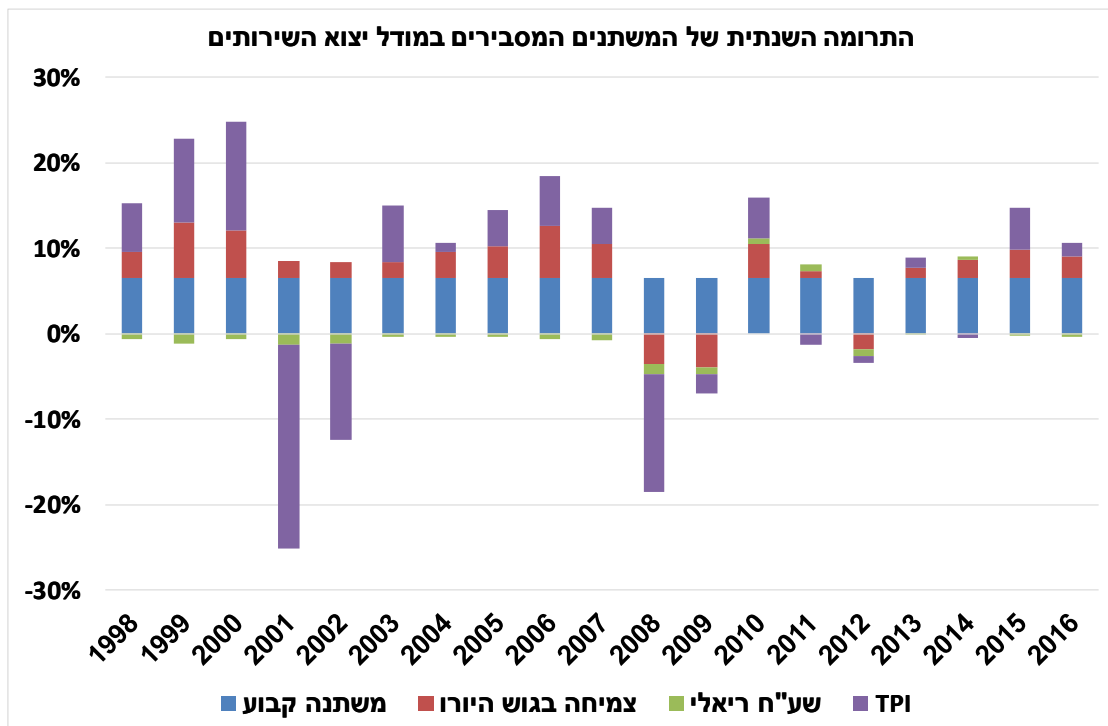
המשוואה כוללת שלושה משתנים מסבירים: שער החליפין הריאלי אפקטיבי של השקל (בפיגור של 8 רבעים), שיעור השינוי הרבעוני של התוצר מקומי גולמי של גוש היורו והמדד המשולב לענפי טכנולוגיות המידע בארה"ב ה-Tech Pulse Index. ניתן לראות כי משתני הפעילות העולמיים משפיעים באופן חיובי, כצפוי, על הצמיחה בישראל, ואילו לשער החליפין הריאלי אפקטיבי של השקל יש קורלציה שלילית עם היצוא, כצפוי, אך מובהקתו נמוכה (ראה\י הסבר למטה). מדד טיב ההתאמה (R^2) מעיד כי מידת ההסבר של המשתנה המוסבר על ידי המשתנים המסבירים היא ברמה של 57%.

$$\log(\text{Other_services}) = 0.02 - 0.33(\log(\text{REER}(-8))) + 1.68(\log(\text{EAGDP})) + 0.64(\log(\text{TPI}))$$

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
Constant	0.02	0.00	3.30	0.00
REER	-0.33	0.21	-1.59	0.12
Euro area GDP	1.68	1.02	1.64	0.11
Tech-pulse index	0.64	0.23	2.78	0.01

בתרשים הבא ניתן לראות כי המשתנים העיקריים שהשפיעו על צמיחת יצוא "השירותים האחרים" ב-2016 וב-2015 הם הצמיחה בענפי הטכנולוגיות בארה"ב והצמיחה בגוש היורו. ארה"ב וגוש היורו מהווים את גושי הסחר העיקריים של ישראל, ומהווים משתנים המשקפים את הצמיחה העולמית (proxy). נתוני פעילות של גושי מדינות אחרות נבדקו גם כן, אך נמצא שלנתוני הפעילות של ארה"ב כוח הסבר רב יותר במשוואה דלעיל.

בנוסף, ניתן לראות כי התיסוף של השקל בשנים האחרונות הכביד במידה מסוימת על היצוא ברוב השנים בעשור האחרון. אולם, ממצאי הרגרסיה מעידים כי ההשפעה השלילית של תיסוף שער החליפין הריאלי אפקטיבי של השקל על יצוא השירותים הינה קטנה יחסית, זאת הן בהשוואה לתרומה של מדדי הפעילות העולמיים, וגם בהשוואה למידת ההשפעה של שער החליפין על יצוא הסחורות. תוצאה כזו, אף שלא נבחנה במשוואה משותפת, מעלה את ההשערה שיש לשער חליפין מידת השפעה רבה יותר על חברות תעשייתיות, בעיקר אלה הפועלות בענפי התעשייה המסורתיים ומתאפיינות בשיעורי רווחיות נמוכים ולעיתים בהיעדר ייחודיות מוצר שתשפר את מידת התחרותיות. לעומת זאת חברות שירותים, בעיקר בענפי ההייטק, המתאפיינות בשיעורי רווחיות גבוהים יותר ובהתבססות על מאפייני תחרותיות ייחודיים של שימוש בקניין הרוחני והגנה על קנין ייחודי זה.

לסיכום: היצוא של ישראל גדל ב-2016, בעיקר בהובלת יצוא השירותים, אשר נמצא במגמה חיובית רב שנתית, גם בתקופת של האטה כלכלית עולמית ואף משברים עולמיים. חלקו של יצוא השירותים מסך היצוא הכולל הולך ועולה בשנים האחרונות, ובמקביל חלקו של יצוא הסחורות יורד. יתכן כי מגמה זו תימשך בטווח הנראה לעין. מידת ההשפעה של שער החליפין הריאלי-אפקטיבי של השקל, המתאפיין בתיסוף מול סל המטבעות בעולם, על יצוא השירותים נראית קטנה יותר ביחס להשפעה של שער החליפין על יצוא הסחורות. כמו כן, וכפי שציינו למעלה, ההשפעה העיקרית על היצוא בכלל, ויצוא השירותים בפרט, היא של השינוי ברמת הביקושים העולמיים, כאשר

ההשפעה של שער החליפין הינה קטנה יחסית. להערכתנו ולהערכת גופים כלכליים בינלאומיים, הפעילות הכלכלית בעולם צפויה להמשיך להתרחב בקצב מתון, דבר אשר יתמוך בהמשך גידול ביצוא השירותים.

במקביל למגמת העליה ביצוא השירותים בשנים האחרונות, יצוא הסחורות, והיצוא התעשייתי בפרט רשם ירידה שנתית שנייה ברציפות. יש לציין כי הירידה ביצוא התעשייתי נבעה, בין היתר, מהירידה ביצוא רכיבים אלקטרוניים (עקב עבודות שדרוג של אינטל להוספת קו יצור חדש אשר גרם לפגיעה ביצוא) וביצוא הכימיקלים, שרשם ירידה שנתית שלישית ברציפות על רקע חולשת מחירי הדשנים בעולם. שני סקטורים אלה, אשר היצוא בהם מתבסס על שתי חברות עיקריות, מהווים כרבע מהיצוא התעשייתי של ישראל. חברה נוספת המשפיעה מאד על היצוא התעשייתי של ישראל הינה חברת תרופות גדולה. מצב זה משקף את מידת הריכוזיות ותלות גבוהה יחסית של יצוא הסחורות במספר קטן של חברות והזעזועים הספציפיים לתחום פעילותן.

בנוסף, כפי שצינו למעלה, התיסוף בשער החליפין של השקל, משפיע יותר על יצוא הסחורות מאשר על יצוא השירותים, והיה אחד הגורמים אשר פגעו במידת התחרותיות של ישראל בעולם. זאת, לצד גורמים אחרים, ביניהם ירידה במידת קלות עשיית העסקים, וגורמים אחרים המכבידים על מידת התחרותיות של ישראל. להערכתנו, קיים צורך בתכניות ממשלתיות ארוכות טווח שמטרתן שיפור הסביבה העסקית בישראל ותמיכה במכלול הגורמים אשר עשוי לשפר את התפוקה לשעת עבודה בישראל והפריון ובאמצעות כך גם מידת התחרותיות.